

УДК 94(477.51–2)"1941–1943"

DOI 10.31654/2520-6966-2019-11i-94-70-82

Т. В. Черненко

старший викладач кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Н. Д. Авраменко

вчитель історії Лосинівської ЗОШ І–ІІ ступенів

Реалізація податкової політики нацистів у селі Лосинівка Лосинівського району Чернігівської області

На основі документальних матеріалів Державного архіву Чернігівської області досліджено систему оподаткування у селі Лосинівка Лосинівського району Чернігівської області у період окупації (1941–1943 рр.). Проаналізовано основні види натуральних та грошових податків, одноразових зборів. Висвітлено роль споживчої спілки у проведенні заготівлі продуктів та сировини в обмін на дефіцитні товари першої необхідності. Охарактеризовано систему штрафів як ефективну форму пограбування селян. Наведено приклади матеріального стимулювання та заохочення мешканців села з метою завоювання їхньої прихильності.

Ключові слова: окупаційний режим, військова зона, податки, штрафи, споживча спілка.

Окупававши територію України, нацисти розпочали реалізацію своєї економічної політики, головним завданням якої було максимальне використання продовольчих та сировинних ресурсів для потреб Німеччини. Складовою частиною цієї політики стало здійснення заходів у податковій сфері. Податкова політика нацистів заслуговує на особливу увагу та розгляд, оскільки дає можливість прослідкувати всю глибину пограбування українського села, що перевершило навіть радянські реквізиції. Значущим видається її аналіз на прикладі конкретного населеного пункту. Із самого початку окупації новоствореними органами влади проведено інвентаризацію всього наявного майна у Лосинівці та Лосинівському районі. Складено подвірні списки мешканців села із зазначенням року народження кожного члена родини. Видавалися накази про проведення перепису худоби та птиці, що була в наявності у селянських господарствах [14, арк. 84].

Місцева влада мала всі дані щодо податкових можливостей мешканців села. Це стало підставою для затвердження податків та норм здачі сільськогосподарської продукції з кожного подвір'я. У військовій зоні податкова політика була спрямована на забезпечення безпосередніх потреб вермахту. Податки мали сплачувати усі мешканці Лосинівки, незалежно від того, де вони працюють і які посади обіймають. Зокрема, у розпорядженні Лосинівської Районної управи від 20 червня 1943 року зазначається, що натуральні податки (молоко та яйця) мають виконуватися "службовцями, поліцією, робітниками МТС, уповноваженими господарств, рахівниками, бригадирами, робітниками школи, медлікарні та ветлікарні" [17, арк. 84]. Архіви містять списки членів громадських господарств села Лосинівки. На основі їх аналізу авторами складено таблицю 1, що відображає кількість платників податків села.

Таблиця 1
Кількість платників податків по громадських господарствах села Лосинівка, на яких накладено податки

Громадське господарство	Кількість платників податку	Нараховано податку (крб)	До виплати (крб)	Працевдатних
№ 1	266	14160	13872	590
№ 2	126	5808		242
№ 3	Немає даних			
№ 4	Немає даних			
№ 5	273	12816	12432	534
№ 7	295	15240	14496	635
№ 8	Немає даних			
№ 9	Немає даних			
Разом по списках громадських господарств		74376	71568	3099 Чоловіків 1171 Жінок 1928

Таблицю складено за: Державний архів Чернігівської області Ф. Р-4437. Оп. 1. Спр. 4.

Відмічаємо, що частина населення звільнялася від більшості податків і стягнень – це були особи, які служили в поліції чи в інших військових формуваннях; літні люди та люди з інвалідністю. Можемо припустити, що від сплати податків також було звільнено частину мешканців села через їх злиденне становище.

Мешканці Лосинівки сплачували різні види податків: постійні та одноразові, грошові та натуральні. Згідно з приписами Лосинівської Районної управи, кожна особа віком від 16 до 65 років повинна була

сплачувати податок на утримання адміністративних установ – 120 крб. Таким чином, окупаційна влада коштами населення прагнула утримувати управлінський апарат районної та сільської управи. Громадяни також сплачували три або п'ять карбованців за надані органами влади послуги, зокрема, видані довідки, дозволи: про склад сім'ї, місцеперебування, рік народження, реєстрацію смерті чи народження дитини, дозвіл на поїздку до Ніжина чи іншого населеного пункту, щоб завірити заяву чи подати прохання про наділення землею [3, арк. 28–33]. За реєстрацію шлюбу сплачували 50 крб. Існував також прибутковий податок – 10 % від загальної суми заробітної плати понад 200 крб. Свідки подій того часу згадують, щоб сплатити податки, доводилося продавати продукти власного господарства на базарі у Ніжині чи в Лосинівці.

Крім грошових податків та зборів, окупаційна влада встановила численні натуральні податки, які стягувалися з усіх видів сільськогосподарської продукції. Розпорядження місцевої влади дають можливість встановити їх перелік та розміри (додаток А). До обов'язкових продуктів харчування, що їх мали здавати селяни, належали молоко, яйця, м'ясо худоби та птиці, городина. Розмір натуральних податків окупаційна влада встановлювала на свій розсуд. Наприклад, з метою проведення успішної весняної посівної кампанії 1942 року видано розпорядження, згідно з яким "... весь посівний матеріал відбирається у селян без остачі. Що стосується озимини, то повинно бути лишено селянам по 30 кг на їдока до нового урожаю" [12, арк. 97]. Надалі подібних розпоряджень уже не знаходимо. Селяни повинні були здавати лише певну кількість сільськогосподарської продукції.

На виконання наказу "шефа Ніжинської яйцебази" селяни Лосинівського району повинні з кожного двору здати по 180 яєць, за невиконання погрожували арештом. Така суворість пояснювалася тим, що йде війна, "а тому кожен повинен виконувати свої обов'язки як солдат на фронті" [14, арк. 54]. Мешканці Лосинівки не завжди вчасно виконували накази або ж занадто великі норми для них були непосильними. Тоді до збору продуктів з селянських господарств залучалися працівники поліції (додаток Б).

З 1 січня 1942 р. встановлювалася норма здачі молока – "від кожної дійної корови колгоспника по 3 л молока щоденно. А з колгоспних дворів здавать усе молоко" [13, арк. 6]. Згідно з наказом Лосинівської комендатури від 4 січня 1943 р., передбачалося: "Громадяни, які мають, крім корів, власних теличок народжених 1942 р. повинні за участю старост та уповноважених гром. госп. провести продаж теличок безкорівним господарям свого села" [14, арк. 90]. Такий крок

здійснено з метою збільшення кількості корів у приватних господарствах селян, а отже, і збільшення постачання молока. Громадські господарства мали сплачувати податок з обігу в сумі 15 % від реалізації продукції рослинництва і тваринництва [11, арк. 61].

Без дозволу комендатури, Районної управи селяни не могли здійснити забій худоби [14, арк. 85] чи її продаж [10, арк. 6]. Фактично вони позбавлялися права приватної власності на худобу, вирощену у своєму господарстві. Вже з перших місяців господарювання окупаційна влада заборонила це робити "до повного виконання всіх державних поставок по селу, колгоспу" [12, арк. 2].

За інформацією обласного земельного відділу у Лосинівському районі в 1942 р., налічувалося 476 бджолосімей. Відповідно ті, хто займався бджолярством, повинні здати з кожного вулика 6 кілограмів меду та 400 грамів воску. Загальний обсяг здачі меду складав 2 865, воску – 190 кілограмів. Пасічникам обіцяли, що за кожен зданий кілограм меду вони одержать півкілограма цукру" [15, арк. 35]. Однак підтвердженень про виконання таких обіцянок не знаходимо.

У 1942 р. у Лосинівському районі створено Районну споживчу спілку "для налагодження нормальної роботи як в справі заготівель сільськогосподарських продуктів та різної сировини, так і забезпечення населення товарами першої необхідності" [15, арк. 37]. Окупаційна влада використовувала факт дефіциту товарів першого вжитку, щоб змусити селян заготовляти насіння городніх рослин [15, арк. 14]. Мешканців села залучали до збирання лікарських рослин в обмін на сірники, голки, зошити [15, арк. 26]. Велася активна заготівля городини (томатів, капусти, моркви, петрушки, щавлю, огірків, столового буряка, часнику тощо), а також вторинної сировини (додаток В). У розпорядженнях обласної споживчої спілки як наказ звучать слова: "Контролюйте, вимагайте повного, вчасного виконання усіх завдань" [15, арк. 32]. "... Вживіть потрібних заходів до виконання та перевиконання поданого Вам плану" [15, арк. 41].

Згідно з рішеннями місцевих органів влади, мешканці Лосинівки у 1942 р. мали сплатити з кожного двору за встановлення меж землекористування, складання проектів ділянок та виготовлення планів по 65 крб 40 коп [19, арк. 30].

Окупаційна влада запровадила систему штрафів, що стала ефективною формою пограбування селян. Штрафували за невиконання розпоряджень окупаційної влади, за нездану у визначений термін продукцію тощо. Штрафи накладалися довільно, ніяких обмежень у їх розмірах не було [24]. Встановлено, що мешканці Лосинівки повинні були сплачувати численні штрафи.

– За несвоєчасне оформлення документів: реєстрації шлюбу – 50, народження дитини – 200, смерті – 100, за надання неправдивих відомостей – 200, втрату або пошкодження паспорта – 100 карбованців [18, арк. 25, 27, 34, 52] (додаток Г).

– За порушення наказу Лосинівської комендатури про заборону мешканцям села випасати худобу на озимині – штраф до 500 крб. згідно з наказом по Лосинівській комендатурі від 11 листопада 1942 р. "При повторному випадку корова знімається і здається в м'ясопоставку" [16, арк. 144]. До 1000 крб штрафу мали сплатити старости та уповноважені громадських господарств "у випадку потурання таким явищам".

– За самовільний забій селянами своєї худоби – 1 000 крб штрафу та конфіскація м'яса [19, арк. 48].

– За крадіжку сільськогосподарської продукції. Мешканку Ганнівської сільської управи Лосинівського району Лукеру Калініченко оштрафовано на 1000 крб за випадок зрізування колосків [14, арк. 398]. За крадіжку соломи визначено штраф 100 крб [9, арк. 18].

– За невідвідування учнями школи батьки каралися штрафом у 25 крб, у разі несплати штрафу – примусовими роботами (кількість днів у документі не вказано) [6, арк. 22].

– За пасивність у роботі громадських господарств та відсутність необхідної норми трудоднів (500–1000 крб). Окрім того, селян позбавляли права користування присадибними ділянками [14, арк. 61].

– За ненадану вчасно звітність – 200–250 крб [19, арк. 13, 44].

– "За зниження % жирності молока при здачі на сепаратпункт згідно наказу Лосинівського коменданта" 500 крб штрафу [19, арк. 13].

У період німецької окупації фактично все життя селян регламентувалося наказами, що містили численні заборони. Наприклад, відповідно до наказу коменданта, заборонялося зривати зелені фрукти, ламати гілля фруктових дерев [11, арк. 33].

Селян також змушували віддавати зимовий одяг на потреби німецької армії. Так, згідно з розпорядженням Лосинівської Районної управи, селяни громадського господарства № 6 повинні були здати в Райспоживспілку "... кожухів – 1 шт., 2 куфайки, штанів на ваті – 1 шт., валянків битих 2 шт... Цю кількість речей можна розподілити по дворах" [14, арк. 20]. За невиконання цього розпорядження уповноважений господарства ніс відповідальність перед Польовою Комендатурою та Районною управою. Зустрічаються випадки, коли влада намагалася стимулювати здачу селянами теплих речей (додаток Д).

Щоб завоювати прихильність селян, окупанти вдавалися до заходів матеріального заохочення. У 1942 р. вони ініціювали повернення городніх відрізків, відібраних у довоєнний період радянською

владою, та наділення селян землею. Мешканці села з великим бажанням брали цю землю, про що свідчать їхні численні заяви. У списках тих, кого було наділено землею, зустрічаємо, в першу чергу, працівників лікарні, ветеринарної лікарні, шкіль, допоміжної поліції, пожежної інспекції, шляхового відділу, акторів місцевого театру [4, арк. 20, 22]. Районна влада також приймає рішення про повернення садиб та земельних ділянок тим, кого було репресовано у роки радянської влади [7, арк. 58, 59] (додаток Е).

У перші місяці окупації нова влада також заохочувала місцеве населення писати доноси, обіцяючи винагороду в розмірі 1000 крб [12, арк. 17] Додаток Ж. Розпорядженням комендатури від 23 лютого 1942 р. присадибні ділянки та грошові премії виплачувалися "як нагорода за співучасть у боротьбі проти партизан" [1, арк. 7].

Зустрічалися випадки, коли у мешканців села не відбирали худобу. Підставою слугувало виконання селянами наказів та розпоряджень окупаційної влади. Наприклад, у громадянина Івана Барана "корову залишили за ним, так як він без дозволу не зарізав і здав 140 літрів молока в поставку" [14, арк. 396]. Дигал Микола Федорович згадує: "У нас німці хотіли забрати корову. То батько ходив до коменданта. Той питає: "Скільки малих?". Батько каже: "Четверо". То корову не забрали".

Місьцеве населення намагалося саботувати виконання розпоряджень окупаційної влади про постачання сільськогосподарської продукції. Про це свідчать численні нагадування старости сільської управи уповноваженим громадськими господарствами, погрози арештом, покаранням "за законами військового часу" (додаток З).

Таким чином, окупаційна влада, встановивши контроль над завоєваними територіями, запровадила чітко регламентовану систему податків, зборів, штрафів. У додатках публікуються документи, що виявлені авторами у фондах Державного архіву Чернігівської області і стосуються податкової політики окупаційного режиму в селі Лосинівка у 1941–1943 рр. Вони дають змогу встановити основні види натуральних та грошових податків, одноразових зборів, що накладалися на мешканців Лосинівки періоду окупації; визначити, як відбувалося покарання селян через запровадження системи штрафів. Разом з тим окупанти намагалися використати незадоволення частини селян радянськими порядками, репресіями, щоб завоювати їхню прихильність.

Література

1. Розпорядження Польової Комендатури. 1943 р. ДАЧО (Держ. Архів Чернігівської обл.). Ф. Р-3086. Оп. 1. Спр. 3.
2. Переписка з Лосинівською районною управою. 1942 р. ДАЧО (Держ. Архів Чернігівської обл.). Ф. Р-3087. Оп. 1. Спр. 3.

3. Переписка з райземуправою. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4431. Оп. 1. Спр. 8.
4. Списки безробітних службовців і робітників по Лосинівському району. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4437. Оп. 1. Спр. 3.
5. Списки членів громадських господарств по Лосинівському району. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4437. Оп. 1. Спр. 4.
6. Списки, акти і переписка. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4437. Оп. 1. Спр. 8.
7. Сведения о вывозке лесоматериалов. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4437. Оп. 1. Спр. 13.
8. Накази і розпорядження. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4441. Оп. 1. Спр. 1.
9. Списки військовополонених. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4441. Оп. 1. Спр. 3.
10. Акти розподілу майна. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4441. Оп. 1. Спр. 4.
11. Накази і розпорядження Лосинівської комендатури і райуправи. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4442. Оп. 1. Спр. 1.
12. Постанови і розпорядження Лосинівської районної управи. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 1.
13. Картки обліку. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 2.
14. Накази Лосинівської комендатури. *ДАЧО*. (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3.
15. Розпорядження та листування. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4451. Оп. 1. Спр. 2.
16. Накази і розпорядження Лосинівської райуправи. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4455. Оп. 1. Спр. 1.
17. Розпорядження райуправи. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4455. Оп. 1. Спр. 3.
18. Особові посвідки, заяви. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4456. Оп. 1. Спр. 2.
19. Розпорядження. *ДАЧО* (Держ. архів Чернігівської обл.). Ф. Р-4471. Оп. 1. Спр. 1.
20. Власенко С. Методи та форми використання нацистською окупаційною владою трудових ресурсів українського села (1941–1944 рр.): URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2014/11.pdf
21. Власенко С. Наслідки німецької окупації для сільського господарства військової зони України (за документами державних архівів України). URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2009/100.pdf
22. Нагайко Т. Життя селян на окупованій території України в роки Другої світової війни (за матеріалами центральних областей). URL: http://history.org.ua/LiberUA/Book/voen_ist_11/16.pdf
23. Орлик В. Маренець В. До питання фінансової політики нацистів в окупованій Україні. *Архіви України*. 2005. № 1–3. С. 233–240.

24. Перехрест О. Система оподаткування та обов'язкових поставок сільськогосподарської продукції як форми економічного пограбування селянства України за нацистської окупації (1941–1944 рр.). *Український селянин*: Збірник наукових праць. Черкаси, 2003. Вип. 7. С. 154–158.

25. Перехрест О. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище: монографія. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-353-220-2/978-966-353-220-2.pdf>

26. Чернігівщина в роки нацистської окупації: Документи і матеріали / Упорядники: О. Б. Коваленко, Р. Ю. Подкур, О. В. Лисенко. Чернігів: Видавець Лозовий В. Москва, 2013. 496 с.

References

1. Rozporiadzhennia Polovoi Komendatury. 1943 r. [Commands of the Field Commandant's Headquarters. 1943.]. DACHO (Derzh. Arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-3086. Op. 1. Spr. 3.
2. Perepyska z Losynivskoiu raionnoi upravoiu. 1942 r. [Correspondence with Losynivska District Authority. 1942.]. DACHO (Derzh. Arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-3087. Op. 1. Spr. 3.
3. Perepyska z raizemupravoiu. [Correspondence with District Land Authority.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4431. Op. 1. Spr. 8.
4. Spysky bezrobotnykh sluzhbovtziv i robitnykiv po Losynivskomu raionu. [Lists of unemployed office workers and workers in Losynivsky district.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4437. Op. 1. Spr. 3.
5. Spysky chleniv hromadskykh hospodarstv po Losynivskmu raionu. [Lists of community landlords members in Losynivsky district.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4437. Op. 1. Spr. 4.
6. Spysky, akty i perepyska. [Lists, acts and correspondence.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4437. Op. 1. Spr. 8.
7. Svedenyia o vyzovke lesomaterialov. [Information on the transportation of timber.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4437. Op. 1. Spr. 13.
8. Nakazy i rozporiadzhennia. [Orders and commands.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4441. Op. 1. Spr. 1.
9. Spysky viiskovopolonenykh. [Lists of the prisoners of war.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4441. Op. 1. Spr.3.
10. Akty rozpodilu maina. [Distribution of Property Acts]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4441. Op. 1. Spr. 4.
11. Nakazy i rozporiadzhennia Losynivskoi komendatury i raiupravy. [Orders and commands of Losynivska Commandant's Office and District Authority.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4442. Op. 1. Spr. 1.
12. Postanovy i rozporiadzhennia Losynivskoi raionnoi uprav. [Regulations and Commands of Losynivska District Authority.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4443. Op. 1. Spr. 1.
13. Kartky obliku. [Identity cards.]. DACHO (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4443. Op. 1. Spr. 2.
14. Nakazy Losynivskoi komendatury. [Orders of Losynivska Commandant's Office.]. DACHO. (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4443. Op.1. Spr. 3.

15. Rozporiadzhennia ta lystuvannia. [Commands and correspondence.]. DACHo (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4451. Op. 1. Spr. 2.
16. Nakazy i rozporiadzhennia Losynivskoi raiupravy. [Orders and commands of Losynivska District Authority.]. DACHo (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R- 4455. Op. 1. Spr. 1.
17. Rozporiadzhennia raiupravy. [Commands of District Authority.]. DACHo (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4455. Op. 1. Spr. 3.
18. Osobovi posvidky, zaiavy. [Identification cards, statements.]. DACHo (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4456. Op. 1. Spr. 2.
19. Rozporiadzhennia. [Commands.]. DACHo (Derzh. arkhiv Chernihivskoi obl.). F. R-4471. Op. 1. Spr. 1.
20. Vlasenko S. Metodi ta formi vikoristannya natsistskoyu okupatsiynoyu vladoyu trudovih resursiv ukrayinskogo sela (1941–1944 rr.) [Methods and forms of the utilization of the Ukrainian village work force by the Nazi occupation power (1941-1944)].: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2014/11.pdf
21. Vlasenko S. Naslidki nimetskoyi okupatsiyi dlya silskogo gospodarstva viyskovoyi zoni Ukrayini (za dokumentami derzhavnih arhiviv Ukrayini) [The Consequences of the German Occupation for Agriculture of the Military Zone of Ukraine (according to the documents of the State Archives of Ukraine)]: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_5_2009/100.pdf
22. Nagayko T. Zhittya selyan na okupovaniy teritoriyi Ukrayini v roki Drugoyi svitovoyi viyni (za materialami tseentralnih oblastey) [The life of the peasants in the occupied areas of Ukraine during the World War II (based on the materials from the central regions)]: http://history.org.ua/LiberUA/Book/voen_ist_11/16.pdf
23. Orlik V. Marenets V. Do pitannya fiskalnoyi politiki natsistiv v okupovaniy Ukrayini [The issue of fiscal policy of Nazis in the occupied Ukraine]. *Arhivi UkraYini*. 2005. № 1–3. S. 233–240.
24. Perehrest O. (2003) Sistema opodatkovannya ta obov'yazkovih postavok silskogospodarskoyi produktsiyi yak formi ekonomichnogo pograbuvannya selyanstva Ukrayini za natsistskoyi okupatsiyi (1941–1944 rr.) [The system of taxation and mandatory supplies of agricultural products as a form of economic robbery of the peasantry of Ukraine during the Nazi occupation (1941–1944)]. *Ukrayinskiy selyanin – Ukrainian peasant*. Zbirnik naukovih prats. Cherkasi (7), 154–158 [in Ukraine].
25. Perehrest O. Ukrayinske selo v 1941–1945 rr.: ekonomichne ta sotsialne stanovishe [The Ukrainian villige in 1941–1945: economic and social situation]: Monograflya.: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-353-220-2/978-966-353-220-2.pdf>
26. *Chernigivschina v roki natsistskoyi okupatsiyi: Dokumenti i materialy* [Chernihiv region during the Nazi occupation: Documents and materials] Uporyadniki: O.B. Kovalenko, R. Yu. Podkur, O.V. Lisenko. Chernigiv: 2013. 496 s. [in Ukraine].

ДОДАТКИ

Додаток А

Витяги з документів Лосинівської комендатури та Лосинівської сільської управи про заготівлю сільськогосподарської продукції Заготівля м'яса

Лосиновка с/управа 28/6 – 43 р.
Уповноваженому гром. госп. № 8

По договореності з Комендатурою та Заготконторою с/управа зобов'язує Вас довести план м'ясопоставки до кожного двору крім тих, які здали в 1942–1943 р. телята та які зовсім не мають ніякої худоби. У тих селян, які мають по дві штуки в першу чередь. Корови брать обов'язкову тих селян які по меншеству молокопоставка в 1942 р. та у тих які мало носять молоко у 1943 р. і корови ялівки, та у тих які без дозволу порізали телят або свині.

Ужищенко

Державний архів Чернігівської області Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 337.

Витяг з наказу Лосинівського коменданта від 26 червня 1942 р.

... відправити на 7 год. ранку до Лосинівської комендатури в рахунок м'ясопоставки 3-го кварталу ВРХ кожну штуку не менше 2 ц вагою зобов'язуємося виконати повністю і своєчасно:

Громада № 22 – 19 штук Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 23 – 12 штук Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 24 – 4 штуки Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 25 – 13 штук Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 26 – 8 штук Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 27 – 3 штуки Уповнов. громади [Підпис]

Громада № 28 – 2 штуки Уповнов. громади [Підпис]

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4471. Оп. 1. спр. 1. Арк. 12.

Розпорядження Лосинівської Районної управи від 19 грудня 1942 р.

Громадянину с. Лосинівка Овраменко Лукан

Райуправою з Вас визначено одну голову ВРХ в м'ясопоставку. А тому управа зобов'язує Вас 21–12–42 р. на 5 годин ранку доставити в двір вашого громадського господарства

Староста с/управи Ужищенко

Державний архів Чернігівської області Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 37.

Заготівля городини

Уповноваженому гром. госп. № 7

Вами до цього часу не подані списки з розписами про доведення плану здачі огірків селянами, а тому зобов'язуємо Вас негайно предоставити.

Староста села Ужищенко

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4451. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 23.

Заготівля птиці

Уповноваженому гром. госп. № 6 Села Лосинівка

Селяни, які не виконали птицепоставку по причинах (порізали чи продали) і в даний час птиці немає дозволяється за їхній хліб який мається в гром. госп. купити птицю і здати в поставку.

Про виконання цього повідомте Райуправу.

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 393.

План заготівлі картоплі

Норма здачі картоплі з 1 га фактичного посіву: 1) по громадам – 3 тони, 2) по держгоспам – 2 т., 3) у членів общини – 1,5 т.

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4451. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 31.

Додаток Б

Уповноваженому громадським господарством № 6

Сільуправа пропонує Вам зобов'язати своїх поліцаїв перевіряти здачу яєць селянами, хто не доніс, зобов'язати донести.

За невиконання поставки яєць винні будуть покарані.

Староста сільуправи Ужищенко

Секретар сільуправи Шматок

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 339.

Додаток В

План Лосинівської районної споживчої спілки по заготівлі тваринницької сировини та утилю на IV квартал 1942 року

...зобов'язуємо Вас забезпечити виконання

Назва сировини

Вовна пояркова Резина

Хутроміхсировина Кістки

Вовна лінька Лом-залізо

Кінський волос Пух пір'я

Ганчір'я Роги, копита

Пакля Інша утиль

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4451. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 17.

Додаток Г

Акт про стягнення штрафу з громадянина Багмута С. П. за несвоєчасну реєстрацію смерті

Ми, нижче підписані, Зав паспортичним столом Дзюба Д. П., секретар інструктор Ткаченко Я. Й. та реєстратор Довгопол О. А. склали цього акта про те, що згідно з існуючим законом та розпорядженням голови райуправи за нечасну реєстрацію смерті запізнення на 20 днів громадянина села Гармашина Багмута Семена Петровича взято штраф в сумі 100 карбованців (сто карб.).

Зав. пасп. столу [Підпис] Секретар інструктор [Підпис]

Реєстратор [Підпис] Гроші сплатив [Підпис]

Державний архів Чернігівської області Ф. Р-4456 Оп. 1, Спр. 2, Арк. 25.

Додаток Д

... Треба негайно постачати від населення такі речі, кожухи, піджаки на ваті, валенки (чоловічі), одноконні сани з запряжкою. Постачання повинно відбутися насамперед на добровільних началах. За всі речі виплачується, а при добровільних пожертвах видається додаткова премія горілкою і махоркою.

... Ціни за зазначені предмети за станом

а) за ношені	б) за нові
1. Кожухи 5–20 марок	20–40 марок
2. Піджаки на ваті 5–12 марок	15–20 марок
3. Штани на ваті 5–8 марок	12–15 марок
4. Валенки 5–10 марок	12–15 марок
5. Сани з конем і упряжкою 4–150 марок	

Премії за це складають:

1. Кожухи – 2 літри горілки і 1 кг. махорки.
2. Піджаки на ваті, штани і валенки – по 1 літр горілки і по 0,5 кг махорки.

... В той час коли Німецькі збройні сили віддають свою кров за інтереси заспокоєння Укр. Народу, справедливе вимагання, щоб населення принесло цю жертву.

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 65.

Додаток Е

Постанова Лосинівської районної управи про наділення земельними ділянками осіб, які постраждали в роки Радянської влади

Постанова № 4

Лосинівського районного Райуправління від 2–І–43 р.

Розглянувши заяви від громадян Вашого села, які були репресовані або обмежені і в яких відібрані були городні ділянки, Лосинівська райуправа постановляє:

Прізвище, ім'я, по батькові Висновки

1. Красновид Федось Федоров. Повернути його ділянку до 070

Врахувати його сучасну ділянку

2. Зубок Горпина М. Наділити 020 га
3. Зубок Федось Ярмолин Наділити до 060
4. Терещенко Параска Дорізати до 060

Врахувати сучасну ділянку

Шеф Лосинівського району Салівон

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4441. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 23.

Розпорядження коменданта Лосинівського району про право репресованих на повернення їм відібраних за часів Радянської влади садиб

Уповноваженому гром. госп. № 8

На підставі розпорядження німецького командування від 2–ІІ–43 р. та Чернігівського облзу від 3–11–43 р. про повернення садиб господарствам, що зазнали репресій від советів. Райзу зобов'язує довести до відома репресованим та одноосібним господарствам, що вони мають право подати заяви старостам своїх сільуправ на повернення їм садиби які були відібрані советами. . .

Комендант

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. арк. 224.

Додаток Ж**Розпорядження Польового коменданта**

Хто подасть до відома

1. Безправне посідання зброї та амуніції.
2. Скриті советські офіцери та вояки.
3. Позабірані машини всякого роду, машинові частини та інструменти.
4. Заховані советські акти, плани і картотеки.
5. Запаси всякого роду як: харчові продукти, фураж, паливо, олива (масло) і жири.
6. Саботаж і плановий опір німецьких розпоряджень, приналежні до німецького війська або ушкодження річового добра або умовлення про такі злочини, одержить винагороду 1000 карбованців.

Польовий комендант

Ніжин 8.12.1941 р.

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 17.

Додаток З**Розпорядження Лосинівської сільської управи про необхідність виконання поставок**

Уповноваженому гром. госп. № 6

Про заготівлю птиці по Вашому гром. госп. До цього часу не виконаний, незважаючи на те, що давно повідомлено про здачу птиці.

Згідно розпорядження Райуправи С/управа зобов'язує Вас до 20–2–42 р. здати всю птицю на пункт яйцептиці в м. Ніжин.

Староста С/управи Ужищенко

Державний архів Чернігівської області. Ф. Р-4443. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 21.

Tatiana Chernenko

senior teacher of professorial chair preschool education in
Nizhyn Mykola Gogol State University

Nina Avramenko

teacher of History in Losynivka's secondary school I–III grades

The realization of nazi's taxes politics in the village of Losynivka Losynivka region Chernihiv oblast

At the foundation of documental materials of Chernihiv's oblast State archive was explored a system of taxes in the village of Losynivka Losynivka region Chernihiv oblast in a period of occupation (1941–1943years). It was analyzed main kinds of natural and money taxes, taxes, that had to be paid by inhabitants. It was characterized system of fines as an effective form of inhabitants' robbery. It was followed a role of consumer class in ensuring products and goods in change of deficit goods of first aid. It was shown, that occupants' politics had a robbed character and caused taking agricultural production from inhabitants. There were some examples of material stimulation and attraction inhabitants with the purpose of trying get their adore.

Key words: *an occupation regime, a military zone, taxes, fines, a consumer class.*